

Irene Márquez:

«M'encanta l'humor àcid, negre, cruel...
És el que més em fa riure».

Per Jordi Riera Pujal

Autoretrat

El novel·lista nord-americà Scott Fitzgerald (1896-1940) va escriure en una carta dirigida al seu amic i editor Maxwell E. Perkins: «Ser artista no té sentit si un no pot donar el millor de si mateix». A l'època en que va deixar constància de la seva ambició creativa tenia la mateixa edat que la Irene Márquez actualment. No sabem si aquesta dibuixant de còmics i humorista gràfica nascuda a Valdepeñas l'any 1990 es considera una artista, però sí que percebem en la seva obra un anhel de qualitat i una ànsia de no conformar-se amb seguir el camí més fàcil. L'humor insòlit i lúcida, el voler sortir dels camins gastats de la broma fàcil i apostar per l'originalitat és un repte constant per a un humorista gràfic. Un repte que creem que Irene Márquez sap superar de manera brillant a cada vinyeta que publica.

En aquesta entrevista en profunditat, la jove autora ens explica fil per randa com fer somriure els lectors. Els seus referents en el seu tipus d'humor ja no són els seus companys de pàgines a El Jueves, sinó autors que coneix per Internet i que publiquen al mercat internacional. Són dibuixants amb els qui comparteix un filtre proper al seu per percebre, analitzar i, si cal, trinxar la societat actual.

El teatre s'està morint contínuament, l'humor gràfic com a professió no disposa de gaire bona salut. Però, vés a saber... esperarem al futur per veure com es va transformant aquesta disciplina del dibuix. El que sí que sembla clar és que els autors nascuts als anys noranta poden donar-nos moltes alegries amb les seves obres, tot i que no sabem ben bé en quin mitjà les acabarem llegint. De moment, la Irene Márquez ens arrenca riallades amb les seves vinyetes a El Jueves o a les xarxes socials. Aquest és un present que és recomanable no perdre de vista.

Entrevista

No vas tenir una infància plena de tebeos. Com t'hi vas topar i et vas adonar que el còmic podia ser una bona eina d'expressió per tu?

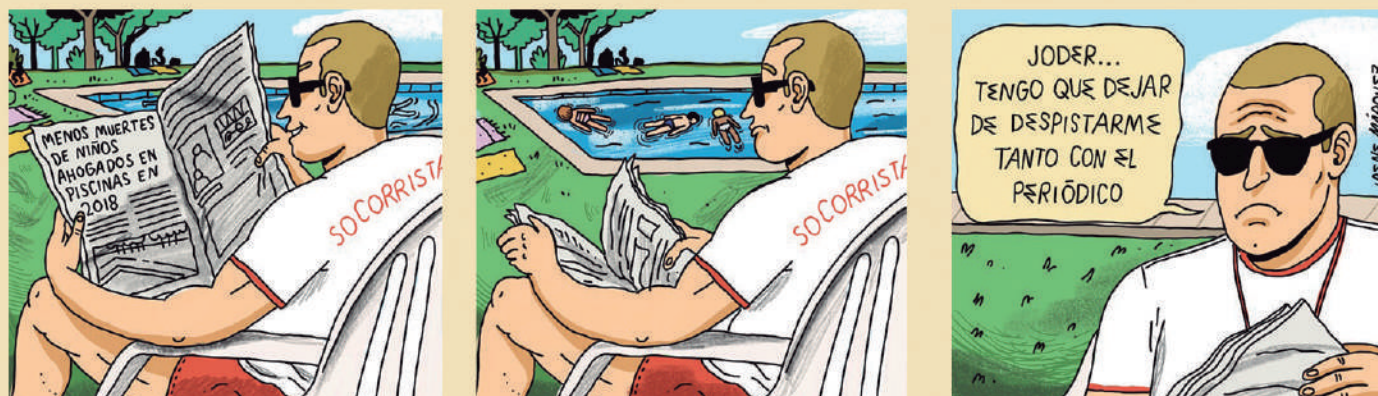
El vaig descobrir quan vaig començar a estudiar Belles Arts, i no precisament perquè me l'ensenyessin a la carrera. Van ser amics i companys, i algun professor que sabia apreciar-lo, els qui em van apropar al còmic. Quan la gent veia els meus dibuixos sempre em deien: «A tu t'agrada el còmic, no?». Sempre he tingut certa tendència a que els meus dibuixos expliquessin coses, que fossin, en certa manera, narratius.

Manel Fontdevila, Kap, tu mateixa i molts altres dibuixants heu passat per Belles Arts. Molts autors solen comentar que els ha servit de ben poc a la seva feina posterior com a dibuixants d'humor. Quin és el teu cas?

Em costa de creure que cinc anys de carrera no serveixin per a res. Alguna cosa n'haurà quedat, un pòsit. Suposo que tantes classes i tantes hores de feina serviran almenys per madurar alguna mena de visió personal sobre l'art... Però la veritat és que la majoria de coses que sé fer les he après practicant, també amb ajuda d'amics i companys i passant-me hores a Internet. El súmmum és que jo vaig estudiar Belles Arts a Cuenca, en una facultat amb una línia molt marcada d'estudi de l'art contemporani. Potser soni una mica ressentit, però quan jo vaig estudiar allà, entre el 2009 i el 2014, si dibuixaves còmic amb prou feines rebies cap mena d'orientació. Em vaig passar cinc anys pensant que el còmic era un art menor i que mai seria una artista si no em dedicava a la performance, el videoart i coses així. Suposo que ara tot això deu haver canviat una mica.

Com vas començar a fer fanzines?

De la mateixa manera que dic que a la facultat em vaig sentir molt desemparada i gairebé gens assessorada per part dels meus professors, també he de dir que entre els estudiants n'hi havia molts que volien dibuixar. Recordo que quan feia un parell d'anys que era a Cuenca, de sobte em va donar la sensació que tothom volia fer fanzines. Uns amics i jo ens vam ajuntar i vam fer *Están Vivos*, un fanzine del qual vam treure uns set números, més o menys. Els darrers anys que vaig passar allà van començar a fer *Nosotros Feriantes*, una fira d'autoedició que encara es celebra i, tot i que fa molt que no vaig a Cuenca, em consta que el tema del còmic i el fanzine estan molt millor ara que quan jo estudiava.

Cowboy Henk de Kama y Seele, El Mal Camino de Simon Hanselmann, South Park.

Parla'ns de les sèries de còmic i dels autors als quals et sentis propera i que t'interessin.

Cowboy Henk, de Kama i Seele, dins de l'humor gràfic, és un dels meus personatges preferits. M'encanten també els còmics de Simon Hanselmann. Llegeixo molt còmic nord-americà: Charles Burns, Daniel Clowes, Chris Ware, Chester Brown...

Per mi, un potentíssim referent actual fora del còmic és la sèrie d'animació nord-americana *South Park*. M'encanta el seu humor, la seva capacitat crítica de la societat, fins i tot amb els temes més difícils i controvertits.

Kama i Seele van comentar en una entrevista que havien rebut influències dels autors de l'absurd, el dadaisme i el cinema de Buñuel. Creus que el teu tipus d'humor es pot emparentar amb el teatre de l'absurd per com es qüestiona la societat i del comportament dels individus?

Mai ho hauria dit, la veritat. De totes maneres, no és el mateix fer acudits sobre política o costumisme que fer acudits en abstracte, en tires còmiques i coses així. En general, a la sàtira em costa incloure-ho l'humor absurd, perquè no deixa de ser un to que t'obliga a ridiculitzar i destruir una realitat (com a mínim, així entenc jo l'humor satíric), i per fer això cal una rotunditat de pensament que crec que està renyida amb l'absurd. Quan faig les meves tires còmiques, on no tinc per què fer una crítica, Kama i Seele són un gran referent, molt fresc i divertit, amb un dibuix àgil i un color molt potent. Tinc molt present la seva feina.

Apart d'aquests autors, en el teu estil de dibuix, el teu traç i la teva elecció de colors, hi ha altres dibuixants en qui t'hagis fixat?

Bé, d'influències tècniques n'he tingut moltes. Vaig créixer llegint *El Jueves*, recordo haver copiat sense pietat tots els dibuixos que m'agradaven. Vaig copiar dibuixos de Bernet milions de vegades, i també de Vergara, m'encantava *Los Ilegales*.

Sempre em deixo influir per altres autors, m'agrada molt fixar-me i entendre com fan les coses. Sempre m'ha agradat molt el dibuix de Crumb, m'encanta Mike Mignola i la seva manera de fer servir la massa de negre i el color, però vaja, que és una cosa molt habitual. Cada vegada que llegeixo un còmic estic pendent d'identificar-hi coses que m'agraden.

Jo crec que quan llegeixes un acudit que depèn de si estàs d'acord o no amb la intenció d'aquest o passa per conèixer una realitat concreta, per divertidíssim que sigui, la rialla serà menys immediata i menys universal.

Sí, sens dubte. A *El Jueves* la meua tira còmica setmanal és sobre humor negre, de manera que qui tingui alguna mena de conflicte intern amb aquesta mena d'acudits es sentirà culpable una vegada o una altra. De tota manera, jo crec que el que fa que un acudit sigui brillant no és que toqui temes incorrectes, feridors o polèmics. El que passa és que aquestes temàtiques, que no son més que l'embolcall, al menys, a la meua feina, produeixen un extra de desgrat que és molt interessant en contraposició amb l'acudit. Diguem que el complementen.

Vaig entrar a *El Jueves* perquè portava un any fent humor gràfic a les xarxes socials, i de sobte tenia un bon dossier de feines que encaixaven amb el perfil de la revista. Aleshores els vaig enviar un *mail* amb una breu selecció que els va agradar, de manera que em van encarregar les meves primeres vinyetes. Això va ser l'any 2017.

Sí, a *El Jueves* hi faig una tira setmanal i, a més, cada mes faig dues vinyetes d'actualitat per al web que es fan el mateix matí que surten i tracten sobre els titulars del dia. També faig una sèrie de vinyetes per al web (els *temazos*) on es parla de temes que puguin ser interessants, o bé perquè són qüestions de les que es parla molt, o perquè estan relacionades amb l'actualitat, el costumisme... I, en darrer lloc, també faig habitualment pàgines per a la revista. Aquí és el consell de redacció de *El Jueves* qui tria els temes dels que tractarà cada número i me'ls fan arribar.

T'hi trobes còmoda, fent humor d'actualitat política? T'interessa?

Sóc una persona molt polititzada, no sempre tinc les coses clares però des de sempre he tingut consciència política. Potser el que més em costa és la velocitat de reacció que demana fer vinyetes d'actualitat política, tot i que al final sempre arribo. :-)

A principis de 2018 vas fer una vinyeta per a *El Jueves* sobre la manifestació feminista. És un tema que sents com a propi, que et preocupa especialment?

La vinyeta de què parles, en realitat, és un pòster. Va sortir al número del 8M. El feminisme m'interessa com qualsevol altre tema, de fet m'agrada ser-hi crítica i reflexionar-hi, tot i que, personalment, estic una mica cansada de la tendència que hi ha actualment d'intentar ficar totes les autores en assumptes feministes. Realment sí que he tractat el tema, he publicat vinyetes sobre feminisme a les

xarxes socials i també a *El Jueves*, però no sento que sigui una cosa que em defineixi especialment.

En els darrers anys s'han donat a conèixer a través de les xarxes socials moltes autores potents i de gran qualitat del món de l'humor gràfic. Algunes d'aquestes dibuixants tracten l'humor autorreferencial femení. T'interessen aquestes visions?

En general llegeixo còmics que no són autobiogràfics. N'hi ha molts que sí que m'agraden, per exemple, veig quelcom de molt autèntic a la canadencina Julie Doucet. Però, en general, no m'interessen els temes que s'anomenen «femenins», és a dir que, per norma general, no em solen agradar els *slice of life* sobre depilació, *body positive*, moda, feminisme, tendències... Això no vol dir que no reconegui les autores que els tractin, o que no n'hi hagi que, de tant en quant, em facin gràcia. Per exemple, m'agrada *Hardcore Maternity*, una sèrie sobre maternitat divertida, tendra i amb un punt cruel. Només és una qüestió de temes preferits, i suposo que també de tipus d'humor.

Quina relació tens amb les xarxes socials? Internet permet un contacte més directe amb els lectors que una revista. La publicació la compren els seguidors als quals agrada el paper –i que així segueixi– mentre que a Internet el públic és més ampli i variat. Com portes la dicotomia dels dos canals?

Faig servir molt les xarxes socials. A mi em semblen una eina molt útil perquè aconseguiries gratuïtament una visibilitat que abans era impensable. Però per altra banda, comporten tots aquests inconvenients tan del segle XXI: sobreexposició, el vici incansable d'estar pendent del mòbil, la mort del format paper –a causa de la quantitat de contingut gratuït que trobem a les xarxes–...

En qualsevol cas, jo sóc molt partidària de les xarxes socials. I sí, permeten un contacte directe amb el lector. A mi em serveixen per descobrir què és el que agrada més i menys (que, si bé em serveix com a orientació, tampoc m'ho prenc al peu de la lletra ni treballo per al gust de ningú), i també per arribar cada vegada a més gent.

El Jueves, especial exhumación, núm. 2193, 2019.

A la tira humorística que fas per a *El Jueves* no hi ha un protagonista fix, que és el que sol ajudar a atrapar el lector perquè es faci seguidor d'una sèrie. Grans dibuixants clàssics com Coll van apostar per no tenir personatges fixos a la seves obres, però hi ha relativament pocs historietistes a la història del còmic d'humor que hagin seguit aquest camí. Hi ha algun motiu perquè ho facis així?

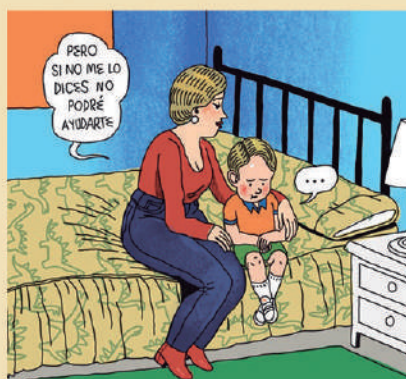
El motiu, bàsicament, és que cada tira és diferent i planteja una història diferent. Si en una tira necessito una dona embarassada per fer l'acudit i a la següent necessito un home en cadira de rodes i a la següent em calen dos rodamóns per fer un altre acudit... Doncs, la veritat, un personatge concret que sigui sempre el mateix em dificulta les coses. Però he de recordar novament *Cowboy Henk*, que és el protagonista de totes les tires, però als seus autors els és totalment igual la versemblança: si cal, un dia va en cadira de rodes i al següent camina. Ho podria haver fet així, però vaig preferir la llibertat d'inventar-me un personatge nou cada vegada.

El teu humor no sembla sotmès a una autocensura prèvia, és fresc, indòmit... tampoc es compadeix dels personatges. El teu punt de vista com a autora sembla generalment lúcid, fosc, sense sentimentalismes ni compassions. Hi estàs d'acord?

Això que dius del meu humor, crec que, realment, cada autor té un to, no? En el meu cas, m'encanta l'humor àcid, negre, cruel... És el que sempre m'ha fet riure més. Malgrat això, jo sí que trobo una certa tendresa, per exemple, a les representacions dels personatges de les meves històries. Si t'hi fixes, sempre que dibuixi criatures intento dibuixar-les com a éssers adorables. La representació tendra i sensible és una cosa que m'encanta aconseguir, perquè a més es genera un contrapunt divertidíssim (crec) quan, davant d'aquests personatges adorables de sobte esclata un succés terrible (com les tires que et vaig passar del nen amb el martell, o el que pega al germanet acabat de néixer). Però és veritat que el regust final és d'un humor despietat. És, com t'he dit, l'humor que he tingut sempre.

En aquesta societat actual és difícil mantenir una visió ensucrada de la realitat? *La vie en rose* de les ficcions humorístiques ha deixat de ser creïble per a les generacions joves?

Jo veig aquesta visió molt present i la detesto, vivim a l'era de Mr. Wonderful, el *mindfulness* i altres merdes d'aquestes. Precisament perquè crec que la realitat és hostil, em sento especialment llunyana de les representacions naïf i aquesta tendència a gaudir des de la nostra ignorància i autoengany. Veig molt més mèrit a ser capaç de riure tot i ser molt conscient que estem envoltats de coses que no ens agraden.

Quina mena d'humor t'interessa plasmar a les teves vinyetes?

L'humor que m'agrada (a banda del que dit abans de l'humor negre i cruel) és el que funciona com un mecanisme. El que amaga una mena d'estructura que fa que, sense ni tan sols pensar-ho, et pxis de riure. Moltes vegades em trobo davant de la pantalla en blanc, intentant que em vingui al cap alguna cosa, i sempre que se m'acudeix és perquè porto una estona estirant el fil. De vegades poses una paraula més i aconseguies que un acudit funciona, de vegades canvies l'ordre d'aparició d'un personatge i aconseguies que faci gràcia. Això és perquè l'humor respon a estructures. És impossible crear regles generals, però diguem que hi ha determinats moderns o mecanismes que funcionen.

En el meu cas, a tot això sempre m'agrada afegir-hi la meua visió cínica de la realitat, també el tema de la crueltat o les coses desagradables, perquè em sembla que l'efecte que es produeix quan ens trobem amb aquestes realitats tan fosques és catàrtic i molt divertit.

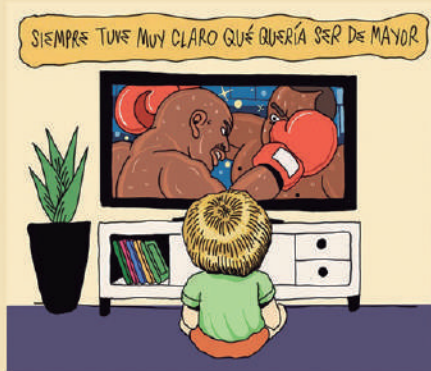
A les teves vinyetes retrates la generació jove actual. És una posada a punt de qualitat de l'humor costumista de sempre?

A *El Jueves* hi faig molta sàtira, al cap i a la fi sempre és una font d'humor. Fer acudits sobre la gent tatuada, la música més *mainstream*, les tribus urbanes, les drogues... És genial, perquè, com tu dius, t'adreces a tota una generació (i també li abaixes els fums).

Els personatges de «Te has pasado» acostumen a ser especials. Amb una visió del món pròpia i un comportament allunyat del que es considera «corrent». L'humor gràfic s'ha passat durant dècades parlant de l'individu «normal» amb el qual molta gent es podia identificar. Potser ha arribat el moment de dir que no hi ha una sola «normalitat», sinó que n'hi ha moltíssimes de diferents. Ens trobem en aquest moment?

Bé, la veritat és que sí, però no és això el que jo intento dir. El que pretenc amb els meus personatges és produir un riure espontani perquè aconseguixo que entenem la lògica que els mou a comportar-se com ho fan. En el cas del conductor de tren que no vol trepitjar el fre, la gràcia és que el paràgraf del principi, on reflexiona sobre el dret al suïcidi, és una opinió molt estesa a la societat. Manté aquesta lògica, és raonable que algú pensi així. Però si això ho barreges amb el fet que és maquinista i té a les mans evitar una mort. Doncs aquí tenim l'acudit!

La realitat social és esbojarrada i absurda, com a resultat del fet que el comportament humà també sol ser-ho. Les ficcions, moltes vegades intenten posar ordre en aquest caos, fent les històries més versemblants que algunes realitats. Creus que el teu humor és una tergiversació d'aquesta lògica?

Crec que l'humor en general ha de conservar una certa lògica, però crec que després l'ha de trencar. És a dir, que trobem un paral·lelisme entre la realitat i el que es representa en un acudit, per poder-nos sorprendre i riure després amb el desenllaç.

A part dels còmics, quins productes culturals t'interessen (llibres, jocs, televisió, cinema...)?

Intento llegir coses que em siguin útils, llibres sobre còmic, guió i també coses que em serveixin per formar-me un criteri propi. M'agrada molt el cinema, veig algunes sèries però no jugo a videojocs i amb prou feines miro la televisió. Em passo moltes hores al dia a Internet: llegeixo a altres autors a les xarxes, miro continguts sobre còmic a YouTube, però també intento estar pendent de l'actualitat política nacional i internacional. I també perdo molt el temps, com tothom.

Es pot subsistir econòmicament fent només vinyetes d'humor? O s'ha de combinar com fan altres autors amb feines relacionades?

S'ha de combinar amb altres coses, és clar. Sempre s'ha d'intentar que estigui el més relacionat possible amb allò que t'agrada fer. He estat professora de guió i projecte de còmic durant dos anys i ara intento diversificar-me com a dibuixant. També estic centrada en acabar algun dels projectes de còmic que tinc a mitges.

No vius ni a Barcelona ni a Madrid, les capitals editorials del país. Amb Internet ja no és tan important trobar-se a les ciutats on hi ha la majoria d'autors i de segells editorials?

Visc a Granada. Sempre té un avantatge afegit viure en una ciutat com Madrid o Barcelona, t'ajuda a conèixer l'ofici molt més de prop i a mantenir-te en contacte amb altres esdeveniments relacionats, però es parla poc dels inconvenients que té. Són ciutats molt cares on és molt difícil pagar un lloguer, una quota d'autònoms i la vida en general. Però, com tu dius, és cert que ara mateix amb Internet tenim una immediatesa que ens permet viure on vulguem.

Fa 50 anys la immensa majoria de dibuixants de còmic, humoristes gràfics i il·lustradors vivien a Barcelona, i això ja no és així. Fins i tot s'està intentant posar altres ciutats al mapa del còmic i ampliar els destins de la il·lustració i els tebeos.

Quins són els teus projectes, a més de seguir col·laborant a la revista i a les xarxes?

Ara mateix intento començar a acostumar-me a treballar en còmics llargs. Per mi és una cosa que m'he de proposar, perquè la meua inèrcia és explicar les coses en poques vinyetes. Em sento molt còmoda treballant així, i a més em dona una immediatesa fantàstica. Però la veritat és que ara estic conduint totes les meues energies a explicar una història més llarga.

T'has incorporat al món professional del còmic i l'humor gràfic en temps de crisi. Molts dibuixants no troben mitjans on publicar fora de fer-ho de manera gratuïta per Internet. Com veus el futur de la professió?

És molt difícil, sí. Si fas recompte de les revistes en paper que queden amb una secció de vinyetes, són ben poques. A això cal afegir-hi que ningú viu de publicar una vinyeta setmanal. Tot passa per esbrinar-se el cervell pensant on pots encaixar i acabar diversificant i fer coses que no són ben bé el que vols perquè has d'omplir la nevera. Malgrat tot, quan publiques la teua feina per Internet, almenys estàs garantint que les teves vinyetes arribin a la gent. Això no dona diners, però es pot traduir en facilitats per editar còmics, aconseguir feines per a marques i altres coses per l'estil.

L'humor gràfic no desapareixerà, però la manera de consumir-lo canviarà. De fet, ja està canviant.

Juliol de 2019

Totes les vinyetes han estat publicades a *El Jueves* (2017-2019)

<http://humoristan.org>, Irene Márquez, Jordi Riera Pujal

Entrevista traduïda de l'original en castellà

